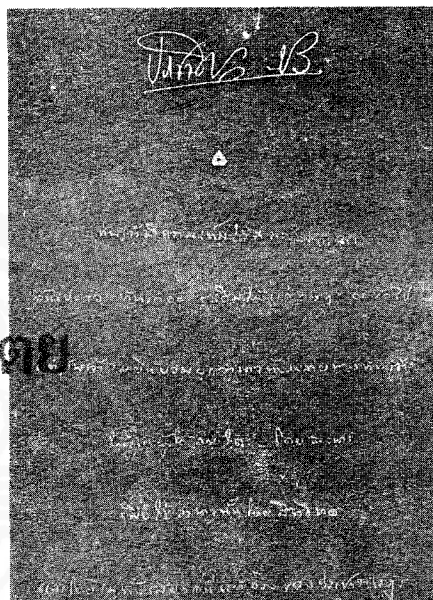

ดร. อุดล วิเชียรเจริญ

รอยต่างในทฤษฎีรัฐธำธิปไตย ของไทย ตอนจบ

Kelsen⁶⁶ กิติ หรือ Luis Recasen Siches⁶⁷ กิติ ในบทวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับการปฏิวัติรัฐประหารนั้น คำนึงถึงเฉพาะการปฏิวัติที่เป็น การเปลี่ยนระบอบสังคมการเมืองอย่างถอนรากถอนโคน ดังเช่น ในการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 และการปฏิวัติบอลเชวิคในรัสเซีย ค.ศ. 1917 ซึ่งมีลักษณะและสภาพต่างไปจากการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินในบ้านเมืองของเรา แต่ก็พูดถึงการปฏิวัติและรัฐประหาร รวมกันไปโดยไม่ชี้ถึงความแตกต่างระหว่างการใช้กำลังล้มล้างอำนาจ รัฐธำธิปไตยในลักษณะการปฏิวัติ และลักษณะรัฐประหาร จึงเป็นที่ เข้าใจได้ว่าทั้งสองท่านถือว่าการปฏิวัติและรัฐประหารมีนิตินัยไม่แตกต่าง กันอย่างใด

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการปฏิวัติและรัฐประหาร ซึ่ง Kelsen และ Luis Recasen Siches ยึดถือเป็นหลัก เช่นเดียวกันกับที่ Radbruch⁶⁸ นำมาใช้ในการวิเคราะห์เมื่อพิจารณาถึงปัญหาเรื่องการ

⁶⁶ Kelsen, เรื่องเดียวกัน, หน้า 117 - 119, 219 - 233, และหน้า 368 - 369.

⁶⁷ "Human Life, Society and Law : Fundamentals of the Philosophy of the Law" Latin - American Legal Philosophy (Harvard, 1948), หน้า 114 และ 174 - 175.

⁶⁸ The Legal Philosophies of Lask, Radbruch, and Dabin (Harvard University Press, 1950), หน้า 117, และ 124 - 125.

ปฏิวัติ สืบเนื่องมาจากพื้นฐานทางทฤษฎีของหลักการมีผลใช้บังคับของกฎหมาย (principle of validity) ประกอบกับหลักความชอบด้วยกฎหมาย (principle of legitimacy) ซึ่งเป็นอรรถาธิบายว่าด้วยความสิ้นสุดของระบอบกฎหมายโดยผลแห่งการปฏิวัติรัฐประหาร และว่าด้วยกำเนิดของระบอบกฎหมายใหม่โดยผลแห่งอำนาจปฏิวัติในเรื่องนี้ Kelsen ได้ให้อรรถาธิบายไว้โดยแจ้งชัด⁶⁹ แต่เป็นอรรถาธิบายที่ผู้เขียนเห็นว่าไม่อาจนำมาใช้ได้ตลอดกระบวนการความกับการรัฐประหารในประเทศไทย เนื่องจากรัฐประหารในบ้านเรามีลักษณะเฉพาะหลายข้อ รวมทั้งการที่ยึดอำนาจปกครองแผ่นดินได้แล้วในทุกยุคทุกสมัยตลอดมา มีการตราพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมให้แก่คณะปฏิวัติรัฐประหาร ซึ่งมีนัยสำคัญในข้อกฎหมายดังจะได้นำมากล่าวต่อไป

คำว่า “ปฏิวัติ” (revolution) กับรัฐประหาร (coup d' état) ในความหมายที่เป็นการยึดอำนาจรัฐอธิปไตยนั้น แม้จะมีผู้ใช้สลับเปลี่ยนแทนกันทั้งในภาษาไทย และในภาษาต่างประเทศ และในการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินในบ้านเมืองของเรา คณะผู้ทำการเรียกตนเองว่าคณะราษฎรในปี 2475 ต่อมาเรียกว่าคณะรัฐประหารบ้าง คณะปฏิวัติบ้าง และการยึดอำนาจปกครองแผ่นดินใน พ.ศ. 2519 เรียกตนเองว่า “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” กระนั้นก็ตามถ้าเราจะถือตามแบบฉบับดั้งเดิมในภาษาฝรั่งเศสและอังกฤษ ความแตกต่างมีอยู่ระหว่างคำว่า การปฏิวัติ และรัฐประหาร กล่าวคือ รัฐประหารเป็นการใช้กำลังยึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน โดยคณะบุคคลที่มีอำนาจทางการเมืองหรือคุมกำลังทหารอยู่แล้ว ตัวอย่างในประวัติศาสตร์สากล เช่น รัฐประหารโดยนโปเลียน ใน ค.ศ. 1799 รัฐประหารโดยพระเจ้าจันโปเลียนที่ 3 ใน ค.ศ. 1851 ส่วนการปฏิวัตินั้นเป็นการเปลี่ยนการปกครองแผ่นดินโดยมีมวลชนเป็นพลังก่อตัวขึ้น ดังเช่น การปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 และการปฏิวัติบอลเชวิค

⁶⁹ Kelsen, หนังสือเล่มเดียวกัน, หน้า 117 - 119.

ค.ศ. 1917 โดยนัยนี้ การยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินในประเทศไทย แม้จะเรียกชื่อเป็นอย่างอื่นก็ตาม แต่ก็มีลักษณะเป็นรัฐประหารทั้งสิ้น

ปัญหาที่ว่าเป็นการควรหรือไม่ หรือเป็นการชอบธรรมหรือไม่ ที่มีปฏิวัติ หรือรัฐประหารขึ้น นั้น เช่นเดียวกันกับปัญหาที่ว่าสิทธิการปฏิวัติรัฐประหารมีหรือไม่ ดังที่ได้กล่าวถึงแล้วข้างต้น มิใช่ปัญหาทางนิติศาสตร์ ประเด็นในทางนิติศาสตร์ในเบื้องต้นซึ่งไม่ใช่ข้อโต้แย้งก็คือ เมื่อมีการกระทำอันเป็นปฏิวัติ หรือรัฐประหารบังเกิดขึ้น การนั้นเป็นความผิด เพราะต้องห้ามและมีโทษตามกฎหมาย

แม้ว่าโดยนิตินัย การลงมือทำการปฏิวัติหรือรัฐประหารเป็นการกระทำผิดกฎหมาย แต่ถ้าการกระทำนั้นสำเร็จผลสามารถยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินได้ และคณะผู้กระทำการได้เข้าใช้อำนาจอธิปไตยแล้ว ปัญหาในทางนิติศาสตร์มีว่า ความผิดตามกฎหมายขณะเมื่อลงมือกระทำการนั้น จะยังคงเป็นความผิดต่อไปอีกหรือไม่ ซึ่งผูกพันอยู่กับปัญหาว่าบทกฎหมายว่าด้วยการนี้ยังมีผลใช้บังคับอยู่ต่อไปหรือไม่ แล้วด้วยหลักเหตุผลอันเดียวกันนี้ บรรดาบทบัญญัติและกฎหมายทั้งหลายอื่นจะมีผลใช้บังคับอยู่ด้วยเช่นกันหรือไม่ ตลอดจนไปจนถึงปัญหาว่ากฎหมายที่ตราขึ้นโดยอาศัยอำนาจอธิปไตยที่ได้มาโดยการปฏิวัติรัฐประหารอันเป็นความผิดในชั้นเริ่มกระทำการนั้นมีผลใช้บังคับหรือไม่

เราไม่อาจสรรหาคำตอบปัญหาเหล่านี้ได้จากตัวบทกฎหมายใด ๆ ที่มีอยู่ การจะอาศัยหลักกฎหมายหรือภาษิตกฎหมายที่พอเป็นคู่เคียงเพื่อหาคำตอบ กระบวนความในแต่ละเรื่องก็จะต้องขัดแย้งกันอยู่ในตัว หรือเป็นการฝืนความเป็นจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะบทกฎหมายก็ดี หลักกฎหมายหรือภาษิตกฎหมายก็ดี มีขอบเขตการใช้จำกัดอยู่ภายในระบบ จึงไม่อาจนำไปปรับใช้กับกรณีต่าง ๆ ที่สืบเนื่องจากการใช้อำนาจปฏิวัติรัฐประหารอันเป็นพฤติการณ์นอกระบบ เช่น มีหลักกฎหมายอยู่ว่าอำนาจหรือสิทธิย่อมไม่บังเกิดขึ้นจากการกระทำความผิด (Jus ex injuria non oritur) ถ้านำเอาหลักกฎหมายข้อนี้มาปรับใช้กับการใช้กำลังยึดอำนาจปกครองแผ่นดิน ซึ่ง

เป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายขณะเมื่อลงมือกระทำการ ก็จะทำให้ไปสู่คำตอบว่า คณะปฏิวัติรัฐประหารที่ทำการสำเร็จย่อมไม่มีอำนาจออกกฎหมาย หรือสิทธิอำนาจใด ๆ ในการปกครองแผ่นดินอันจะเป็นการฝืนความเป็นจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ การตอบปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวจึงอยู่ในขอบข่ายของปรัชญากฎหมาย

นัยตามทฤษฎีของ Kelsen เรื่องรัฐและระบอบกฎหมายรวมทั้งหลักเรื่องการมีผลใช้บังคับของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิวัติรัฐประหาร โดยสรุปมีว่ารัฐเป็นระบอบกฎหมายที่มีผลใช้บังคับ โดยกฎหมายต่าง ๆ ภายในระบอบนั้นมีการเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุด แต่ทั้งนี้ การเริ่มต้นและสิ้นสุดของการบังคับใช้ย่อมเป็นไปตามที่องค์อำนาจแห่งรัฐเป็นผู้กำหนด กฎหมายเหล่านั้นจึงมีผลบังคับตราเท่าที่องค์อำนาจแห่งรัฐมิได้กำหนดให้สิ้นสุด ข้อนี้ Kelsen เรียกว่า หลักความชอบด้วยกฎหมาย (principle of Legitimacy)

หลักความชอบด้วยกฎหมายมีผลเสริมสร้างเสถียรภาพให้แก่ระบอบกฎหมาย และเป็นหยัดคงสภาพอยู่คู่เคียงไปกับระบอบกฎหมายอย่างไรก็ดี หลักนี้ย่อมสิ้นสภาพลง เมื่อระบอบกฎหมายที่เป็นอยู่ถูกล้มล้าง และมีระบอบใหม่เข้ามาแทนที่โดยวิธีทางอันมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งได้แก่การปฏิวัติรัฐประหาร ในการนี้ บรรดากฎหมายทั้งหลายทั้งปวงที่ใช้บังคับอยู่ในระบอบเดิมมีผลเป็นอันสิ้นสภาพบังคับทั้งโดยพฤตินัยและโดยนิตินัย อย่างไรก็ตาม ปกติคณะปฏิวัติรัฐประหารจะยกเลิกเฉพาะรัฐธรรมนูญ และกฎหมายฉบับที่มีความสำคัญในทางการเมือง เพื่อใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่และกฎหมายใหม่แทน โดยปล่อยให้กฎหมายอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่เป็นอันมากตามระบอบเดิมคงไว้ซึ่งเนื้อหาและสาระเช่นเดิมต่อไป ข้อนี้ Kelsen ชี้แจงว่า กฎหมายต่าง ๆ ที่มีมาแต่เดิมยังคงมีสภาพบังคับใช้ได้ต่อไปด้วยเหตุที่ระบอบใหม่รับช่วงกฎหมายเหล่านั้นจากระบอบเดิมให้มีผลบังคับใช้ภายใต้อำนาจแห่งระบอบใหม่ มิใช่เพราะกฎหมายเหล่านั้นมีสภาพบังคับต่อไปด้วยเหตุแห่งอำนาจภายใต้ระบอบเดิมซึ่งถูกล้มล้างไปแล้ว

การที่ได้นำอรรถาธิบายของ Kelsen มากล่าวสรุปไว้นี้ ก็เพื่อประโยชน์ในการเทียบเคียงการวิเคราะห์รูปแบบของรัฐประหาร และ

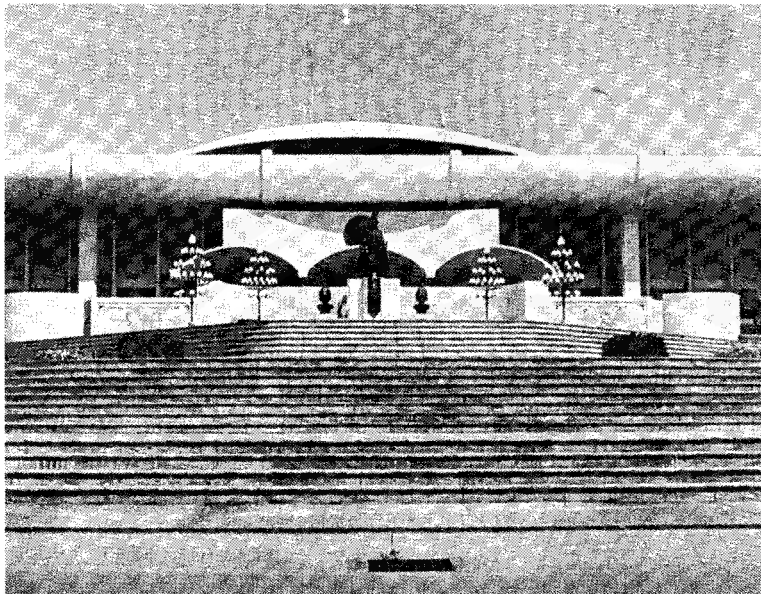
ลักษณะการใช้อำนาจรัฐประหารในบ้านเมืองของเรา ซึ่งในที่นี้และต่อไปนี้เมื่อกล่าวถึงรัฐประหารในประเทศไทย ผู้เขียนหมายถึงรัฐประหารที่ก่อการให้มีรัฐธรรมนูญ หรือให้ใช้รัฐธรรมนูญใหม่แทนรัฐธรรมนูญที่ล้มเลิกไป

การยึดอำนาจปกครองแผ่นดิน โดยคณะราษฎรในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นรัฐประหารที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากรัฐประหารครั้งหลัง ๆ แต่ก็เป็นต้นแบบให้คณะรัฐประหารในกาลต่อมา ยึดถือปฏิบัติตามบางประการ

การทำรัฐประหารโดยคณะราษฎรยังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีได้ขยายวงเขตไปอย่างกว้างขวางและไปไกลดังเช่นการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 และการปฏิวัติบอลเชวิค ค.ศ. 1917 นอกจากนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่แม้จะได้มาโดยมีการทำรัฐประหารเป็นตัวแปรกระตุ้น แต่ก็มีส่วนที่บรรลุผลด้วยดีโดยพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชหฤทัยเห็นชอบ การเปลี่ยนแปลงจึงมีลักษณะทั้งโดยพฤตินัยและโดยนิตินัยเป็นการพระราชทานพระราชอำนาจรัฐอธิปไตยให้ปวงชนชาวไทย โดยมีคณะราษฎรเป็นผู้ใช้อำนาจนั้นเป็นการชั่วคราว และภายในเงื่อนไขตามธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราว พ.ศ. 2475

มีข้อที่น่าสังเกตโดยเฉพาะ คือ ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราวที่เป็นพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2475 นั้น ทรงตราเป็นพระราชบัญญัติ และทรงลงพระบรมนามาภิไธยด้วยพระองค์เอง มิใช่มีหัวหน้าหรือกรรมการคณะราษฎรเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ข้อนี้มีความหมายสำคัญในแง่นิติศาสตร์เมื่อคำนึงว่า

(1) บรรดาพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่ได้ตราขึ้นก่อนหน้านั้น ล้วนแต่เป็นพระบรมราชโองการที่ประกาศใช้บังคับโดยพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธย และไม่มีผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ เพราะการตรากฎหมายเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์

(2) การที่พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราว มิได้มีคณะราษฎรเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการนั้น เป็นนิติการณ์ที่บ่งชี้ว่า ในขณะนั้นพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์อธิปัตย์ และทรงใช้พระราชอำนาจของพระองค์โดยทรงตราเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญ และการที่ทรงลงพระบรมนามาภิไธยก็ย่อมมีผลบ่งชี้ความสำคัญของกฎหมายนี้ ซึ่งต่างไปจากพระราชบัญญัติอื่น

(3) ความที่ได้กล่าวมาข้างต้นในข้อ (2) ว่า พระบรมราชโองการตรากฎหมายรัฐธรรมนูญนั้น คณะราษฎรมิได้เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ เพราะยังทรงเป็นองค์อธิปัตย์ของแผ่นดินอยู่ กฎหมายรัฐธรรมนูญจึงออกมาโดยพระราชอำนาจของพระองค์เอง ครั้นเมื่อกฎหมายรัฐธรรมนูญมีผลใช้บังคับแล้ว พระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์จึงต้องมีผู้มีอำนาจหน้าที่เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญชั่วคราวนั้นเองว่าให้ “ กรรมการราษฎรผู้หนึ่งผู้ใด ” (รัฐมนตรี) ลงนาม จากนั้นมา บรรดาพระราชบัญญัติและพระบรมราชโองการต่าง ๆ ตลอดจนรัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม 2475 จึงมีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ในแง่นิติศาสตร์ จึงกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินของไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นการโอนอำนาจรัฐอธิปไตยจากพระมหากษัตริย์ให้แก่ราษฎรโดยผลแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งพระมหากษัตริย์ได้ทรงตราขึ้นโดยพระราชอำนาจของพระองค์ คณะราษฎรมิได้ใช้อำนาจรัฐประหารตรารัฐธรรมนูญออกใช้เอง จึงเป็นกรณีที่ต่างไปจากนัยตามทฤษฎีของ Kelsen นอกจากนั้นตามทฤษฎีการปฏิวัติรัฐประหารบรรดาบทกฎหมายในระบอบเดิมเป็นอันหมดสภาพบังคับโดยผลการปฏิวัติรัฐประหาร ในเมื่อกฎหมายสิ้นสภาพบังคับ การกระทำอันเป็นความผิดตามกฎหมายขณะเมื่อคณะปฏิวัติรัฐประหารลงมือกระทำการจึงไม่เป็นความผิดเมื่อการปฏิวัติรัฐประหารบรรลุผล แต่ในกรณีรัฐประหารโดยคณะราษฎร ก็มีได้ถือกันเป็นเช่นนั้น ในวันที่ 26 มิถุนายน 2475 สองวันหลังจากที่ได้ลงมือกระทำการ คณะราษฎรขอเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าที่วังสกุโขทัย กราบบังคมทูลพระกรุณาและก็ได้รับพระราชทานนิรโทษกรรมเนื่องจากได้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยตราเป็นกฎหมายใช้ชื่อเป็นพระราชกำหนด และทรงลงพระบรมนามาภิไธยอีกเช่นกัน เพราะเป็นเวลาหนึ่งวันก่อนพระราชทานรัฐธรรมนูญ บุคคลในคณะราษฎรจึงไม่มีอำนาจและฐานะที่จะรับสนองพระบรมราชโองการได้

รัฐประหารครั้งแรก พ.ศ. 2475 ได้ยังให้เกิดแบบแผนเป็นนิติประเพณีที่คณะรัฐประหารครั้งหลัง ๆ ยึดถือปฏิบัติ 2 ประการคือ

1. เพื่อที่จะใช้รัฐธรรมนูญใหม่ แม้จะเป็นธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราวแทนรัฐธรรมนูญที่ได้ใช้อำนาจรัฐประหารล้มเลิกไป คณะรัฐประหารก็ไม่ใช้อำนาจรัฐประหารตราขึ้นใช้เอง แต่ดำเนินการตามแบบพิธีขอพระราชทานพระบรมราชโองการตราเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยหัวหน้าคณะรัฐประหารเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ซึ่งโดยพฤตินัยเป็นการถวายเป็นความจงรักภักดีและเทิดทูนองค์พระประมุข และเป็นการถือตามนิติประเพณีที่สืบทอดมาจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชจนถึงยุคปัจจุบันที่มีการปกครองใน

ระบอบรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการตรากฎหมายออกใช้บังคับ โดยทำในรูปแบบเป็นพระบรมราชโองการ ซึ่งหลังจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชแล้ว จึงต้องมีผู้รับผิดชอบลงนามรับสนองพระบรมราชโองการดังที่ได้กล่าวมา

2. การให้มีนिरโทษกรรมแก่คณะรัฐประหาร โดยตราเป็นพระราชบัญญัติ มีข้อความเป็นพระราชปรารภถึงความประสงค์ดีและความจำเป็นที่คณะรัฐประหารจำต้องกระทำการไปเพื่อบ้านเมือง จึงเป็นการสมควรตราพระราชบัญญัติให้มีนिरโทษกรรมแก่คณะรัฐประหารเพื่อให้พ้นจากความผิดและความรับผิดชอบที่ได้กระทำการไป

รัฐประหารหลังจาก พ.ศ. 2475 ต่างไปจากรัฐประหารครั้งแรกหลายประการ ทั้งในด้านรัฐศาสตร์และด้านนิติศาสตร์ ในที่นี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงเฉพาะปัญหาทางด้านนิติศาสตร์

กรณีรัฐประหารโดยคณะราษฎร พ.ศ. 2475 มีประเด็นสืบเนื่องซึ่งอาจยกขึ้นเป็นปัญหาได้อยู่ 2 ประการคือ

1. คณะผู้ก่อการได้กระทำการอันเป็นความผิดหรือไม่ ประเด็นข้อนี้หมดไป เพราะได้รับนिरโทษกรรมแล้ว

2. รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นโดยผลแห่งการทำรัฐประหารนั้น เป็นรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ข้อนี้ก็หมดไปเช่นกัน เพราะรัฐบาลนั้นได้จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญชั่วคราว ซึ่งตราขึ้นโดยชอบทุกประการ ดังที่กล่าวแล้ว

แต่รัฐประหารหลังจากนั้น เป็นกรณีที่มีประเด็นสืบเนื่องและมีปัญหาอยู่หลายประการ เว้นแต่ประเด็นว่าได้กระทำการอันเป็นความผิดหรือไม่ ซึ่งเป็นอันหมดไป เพราะมีกฎหมายนिरโทษ

อรรถาธิบายทางทฤษฎีของ Kelsen เกี่ยวกับการปฏิวัติรัฐประหารเป็นกระบวนความที่ตรงและเป็นคำตอบที่เหมาะสมเจาะสำหรับประเด็นบางข้อที่เป็นปัญหาอันเกิดจากกรณีรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 กล่าวคือ การที่คณะรัฐประหารใช้กำลังยึดอำนาจปกครองแผ่นดินล้มล้างรัฐบาล และเลิกใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 นั้น เป็นการอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่เมื่อทำการได้สำเร็จโดยรัฐธรรมนูญใหม่ที่ได้ตราขึ้นใช้แทน และรัฐบาลที่ได้จัดขึ้นนั้น ประ-

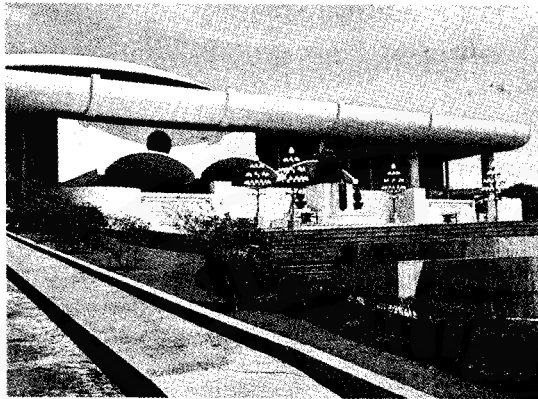
ชาชนยอมรับนับถือกัน สภาพบังคับของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ก็ย่อมบังเกิดขึ้นแทนที่รัฐธรรมนูญฉบับเดิมโดยพฤตินัยและนิตินัย และนับแต่นั้นไป ความชอบหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายของการใด ก็จะต้องวินิจฉัยตามนัยของระบอบใหม่นั้น⁷⁰

ในเรื่องนี้ มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยปัญหาเป็นบรรทัดฐานในแนวเดียวกับทางทฤษฎีซึ่งแสดงให้เห็นว่า เมื่อใดที่ไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ศาลยุติธรรมของไทยก็จะวินิจฉัยปัญหาโดยอาศัยหลักเหตุผล และสภาพความเป็นจริงในสังคม ตัวอย่างที่ดีได้แก่คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1153 - 1154/ 2495, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 45/ 2496, และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1512 ถึง 1515/ 2497

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1153 - 1154/ 2495 เป็นความอาญาเรื่องกบฏ จำเลยยกข้อกฎหมายตัดฟ้องว่า รัฐบาล (ซึ่งมีจอมพลแปลก พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2491) ที่โจทก์กล่าวหาจำเลยว่าจะทำการล้มล้างนั้น เป็นรัฐบาลที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “ การล้มล้างรัฐบาลเก่าตั้งเป็นรัฐบาลขึ้นใหม่โดยใช้กำลังนั้น ในตอนต้นอาจไม่ชอบด้วยกฎหมาย จนกว่าประชาชนจะได้ยอมรับนับถือแล้ว คดี 2 ส่วนนี้ ศาลอาญาฟังข้อเท็จจริงว่า รัฐบาลที่จำเลยคิดจะล้มล้างเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ซึ่งหมายความว่าประชาชนได้ยอมรับนับถือแล้ว และศาลอุทธรณ์ก็มีได้แก้ไขข้อเท็จจริงข้อนี้ ฉะนั้นปัญหาที่ว่ารัฐบาลขณะนั้นเป็นรัฐบาลที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายก็เป็นการโต้แย้งข้อเท็จจริง ฟังไม่ขึ้น ”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 45/ 2496 ความแพ่งคดีละเมิด ระหว่างนายทองเย็น หัสละเมียร โจทก์ กระทรวงการคลัง โดย ม.จ. วิวัฒน์ชัย ชัยยันต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังที่ 1 ม.จ. วิวัฒน์ชัย ชัยยันต์ โดยส่วนตัวที่ 2 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยที่ 2 เป็นรัฐมนตรีว่าการ ไม่มีอำนาจสั่งปลดโจทก์ซึ่งเป็นข้าราชการดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงการคลังออกจากราชการได้ เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2490 ซึ่งใช้อยู่ในขณะที่ยำเลยที่ 2 ได้รับการแต่งตั้ง

⁷⁰ ดู Kelsen, หนังสือเล่มเดียวกัน, หน้า 118 - 119.

ตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังนั้น ไม่มีทางที่จะถือว่าเป็นกฎหมายได้ ดังนั้น การเข้าเป็นรัฐมนตรีของจำเลยที่ 2 จึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “ คณะรัฐประหารได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศไทยได้เป็นผลสำเร็จ การบริหารประเทศชาติในลักษณะเช่นนี้ คณะรัฐประหารย่อมมีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไข ยกเลิก และออกกฎหมายตามระบบแห่งการปฏิบัติ เพื่อบริหารประเทศชาติต่อไปได้ มิฉะนั้นประเทศชาติจะตั้งอยู่ด้วยความสงบไม่ได้ ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490 จึงเป็นกฎหมายอันสมบูรณ์ จำเลยที่ 2 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังโดยชอบ ”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1512 ถึง 1515/ 2497 ความอาญา เรื่อง ขบถในพระราชอาณาจักร จำเลยยกข้อกฎหมายขึ้นคัดฟ้องข้อหนึ่งว่า รัฐบาล (ซึ่งมีจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2492) ที่โจทก์กล่าวหาว่าจะล้มล้างทำลายนั้น เป็นรัฐบาลที่ตั้งขึ้นจากรัฐธรรมนูญที่ไม่ถูกต้อง ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 101 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า

“ คำว่า “ รัฐบาล ” ตามที่กล่าวไว้ในกฎหมายลักษณะอาญานั้น ไม่มีบทวิเคราะห์ศัพท์ไว้ แต่ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถานแปลว่า “ องค์การปกครองบ้านเมือง ”

“ รัฐบาลที่โจทก์หาว่าพวกจำเลยจะล้มล้างนั้นเป็นรัฐบาลที่ได้ตั้งขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในขณะนั้น คือ รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้ประกาศ

ใช้ในกรณีที่มีการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลที่ดำรงอยู่ก่อน รัฐบาลที่ตั้งขึ้นใหม่ได้เข้าครอบครองและบริหารราชการแผ่นดินด้วยความสำเร็จเด็ดขาด และรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศไว้ได้ และตลอดมาเป็นที่ยอมรับนับถือกันทั่วไปว่าเป็นรัฐบาลอันสมบูรณมาช้านานจนบัดนี้ ศาลนี้ไม่เห็นมีเหตุใดที่จะไม่ถือว่าเป็นรัฐบาลอันชอบด้วยกฎหมาย ตามความเป็นจริง อันปรากฏประจักษ์แจ้งอย่างชัดเจน ”

ดังนั้นโดยนิตินัย ซึ่งศาลยุติธรรมของไทยยึดถือ จึงอาจกล่าวได้ว่า รัฐประหาร พ.ศ. 2490 เช่นเดียวกับรัฐประหาร พ.ศ. 2475 มิได้มีผลทำให้ขาดความต่อเนื่องขององค์อำนาจรัฐอธิปไตยที่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 สิ้นสุดลงในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 โดยผลแห่งการรัฐประหารในวันรุ่งขึ้น 9 พฤศจิกายน 2490 ก็มีพระบรมราชโองการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490 เมืองไทยจึงยังไม่ว่างรัฐธรรมนูญ

จากนั้นมา ประเทศไทยต้องตกอยู่ในภาวะว่างรัฐธรรมนูญถึงห้าครั้งห้าคราว คือ

1. ระหว่าง 29 พฤศจิกายน ถึง 6 ธันวาคม 2494
2. ระหว่าง 20 ตุลาคม 2501 ถึง 28 มกราคม 2502
3. ระหว่าง 17 พฤศจิกายน 2514 ถึง 15 ธันวาคม 2515
4. ระหว่าง 6 ตุลาคม ถึง 22 ตุลาคม 2519 และ
5. ระหว่าง 20 ตุลาคม ถึง 9 พฤศจิกายน 2520

ในช่วงแผ่นดินไทยว่างรัฐธรรมนูญทั้ง 5 ครั้งนั้น อำนาจเด็ดขาดในการปกครองแผ่นดินตกอยู่แก่คณะรัฐประหาร และก็ได้มีการใช้อำนาจนั้นเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในระหว่างที่ยังมิได้มีพระบรมราชโองการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และจัดตั้งรัฐบาล

เพื่อเปรียบเทียบกับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช ขอท้าวความที่ได้กล่าวไว้ตอนต้นว่า พระบรมราชโองการในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชมีผลบังคับ เหมือนแต่ไม่ใช่ กฎหมาย เพราะไม่มีผลบังคับตลอดไป เมื่อเปลี่ยนรัชกาลผล

บังคับของพระบรมราชโองการสิ้นสุดลง เว้นแต่จะได้ตราและจัดให้เป็นราชศาสตร์ และถ้าจะทรงตราและจัดเป็นราชศาสตร์ได้ ก็จะต้องสอดคล้องต้องตามพระราชธรรมศาสตร์อีกด้วย การพิจารณาพิพากษาคดีในสมัยนั้น มีกระบวนการยุติธรรมเป็นสถาบัน ราษฎรมีโอกาสต่อสู้คดีในศาล และเมื่อเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมก็มีสิทธิถวายฎีกาขอการบริหารสมัยนั้น เช่นเดียวกันกับในประเทศอื่นทั้งหลายในกาลก่อน ไม่มีอะไรมากที่รัฐบาลจำเป็นต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวแทรกแซงชีวิตกิจการของราษฎร

แม้จะมีคนพูดกันว่า สมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบอำนาจคำฟ้า แต่แท้ที่จริงราษฎรไทยเป็นผู้มีบุญ เพราะพระมหากษัตริย์ไทยทรงพระราชอำนาจปกครองแผ่นดินโดยธรรม ทั้งโดยพฤตินัยและโดยนิตินัย ถ้าจะให้ถูกต้องตามความเป็นจริงก็ควรเรียกว่า ปริमितตาสาธิสิทธิราช

ถ้าสภาพการณ์ของสังคมและการเมืองในแผ่นดินไทยยุคนี้ยังไม่เกื้อกูลให้บ้านเมืองของเราปลอดจากการรัฐประหารอย่างอารยประเทศเขา ในเมื่อเกิดรัฐประหารขึ้น คณะรัฐประหารก็ย่อมมีความรับผิดชอบและจำเป็นต้องรักษาความสงบเรียบร้อยด้วยดี ในการนี้ก็อาจใช้อำนาจรัฐประหารตามความจำเป็น แต่ก็ต้องเป็นไปตามสมควรแก่ความจำเป็นด้วย ทั้งนี้ เฉพาะในช่วงเวลาที่ยังมิได้มีพระบรมราชโองการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและจัดตั้งรัฐบาล

สิ่งที่ควร และน่าจะทำได้ เพราะกรณีรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ได้แสดงให้เห็นที่ประจักษ์ชัดว่าทำได้ ก็คือไม่ให้เกิดช่วงเวลาที่แผ่นดิน

ไทยต้องวางรัฐธรรมนูญและรัฐบาลปกครองประเทศ

อย่างไรก็ดี ความชอบด้วยกฎหมายของการใช้อำนาจอธิปไตยก่อนมีพระบรมราชโองการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และจัดตั้งรัฐบาลนั้นเป็นเรื่องที่ไม่เป็นปัญหา แต่ข้อที่ผู้เขียนขอยกเป็นปัญหาให้พินิจพิจารณาด้วยความสุขุมคัมภีรภาพก็คือ ขอบเขตและระยะเวลาของผลบังคับของการใช้อำนาจอธิปไตย ซึ่งเป็นเรื่องของความชอบธรรม

ในช่วงเวลาที่กำลังทำการเพื่อยึดอำนาจนั้นคณะรัฐประหารย่อมต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว เพื่อให้บ้านเมืองกลับคืนสู่ภาวะปกติอันจะยังให้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญและจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศสืบแทนรัฐบาลที่ได้เลิกล้มไป เพื่อขจัดอุปสรรคการต่อสู้ขัดขวางก็อาจจำเป็นต้องสั่งดำเนินการตามความจำเป็นและสมควรเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย *Necessitas non habet legem* (*Necessity knows no law*)

ในกรณีที่การทำรัฐประหารสำเร็จล่วงโดยปราศจากการต่อสู้ขัดขวาง ราษฎรก็อยู่ในความสงบ ความจำเป็นที่จะต้องใช้อำนาจอธิปไตยก็คือ การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศ ดังที่คณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ได้กระทำไป ทั้ง ๆ ที่สถานการณ์ในตอนนั้นไม่น่าจะปราศจากการขัดขวางต่อสู้ เพราะหลวงอดุลเดชจรัส เป็นผู้บัญชาการทหารบกอยู่ นอกจากจะมีได้ อยู่ในคณะรัฐประหารแล้ว ในวันทำการรัฐประหาร ก็ยังได้ออกคำสั่งให้ทหารกลับเข้าประจำหน่วยและควบคุมตัวพันโทละม้าย อุทยานานนท์ ซึ่งอยู่ฝ่ายรัฐประหารไว้อีกด้วย หลวงวิวัฒนโยธิน ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 ก็เป็นพวกฝ่ายรัฐบาล หลวงประดิษฐ และหลวงสังวรณิกก็หนีรอดการจับกุมไปได้ ตัวหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี ก็ไม่ถูกควบคุมตัวสถานการณ์ไม่น่าจะใจเช่นนี้ มิได้เป็นเหตุให้คณะรัฐประหารถือโอกาสปกครองแผ่นดินเสียเองด้วยอำนาจอธิปไตย แต่เมื่อเห็นว่ายึดอำนาจได้สำเร็จโดยไม่มีการต่อสู้ ก็ประกาศใช้รัฐธรรมนูญวันรุ่ง และในวันถัดมาก็จัดตั้งรัฐบาลโดยมี นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี

คณะรัฐประหารในครั้งหลัง ๆ กระทำการสำเร็จได้ง่ายกว่า และไม่มีข้อขัดแย้งจากการต่อสู้ขัดขวางการยึดอำนาจ เพราะคณะรัฐประหารเป็นนายทหารผู้ใหญ่คุมกำลังกองทัพอยู่ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับรัฐประหาร 2490 บุคคลชั้นหัวหน้าเป็นนายทหารกองหนุนทั้งสิ้น เว้นแต่พันเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้เดียว ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 เหตุอื่นใดก็มีใช่เป็นเหตุผลที่จะใช้อำนาจรัฐประหารสืบต่อไปหลังจากยึดอำนาจได้แล้ว โดยไม่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญและจัดตั้งรัฐบาล

โดยหลักการ การใช้อำนาจรัฐประหารในช่วงเวลาก่อนมีรัฐธรรมนูญและรัฐบาลนั้น น่าจะกระทำเฉพาะเท่าที่จำเป็นและสมควรเท่านั้น กล่าวคือ การใช้อำนาจในด้านบริหารเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง และถ้าจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายเพื่อการนี้ก็เพื่อที่จะทำเท่าที่จำเป็น ถ้าจำเป็นต้องจับกุมคุมขังบุคคลที่ก่อการขัดขวางมิให้บ้านเมืองกลับคืนสู่ภาวะปกติ ก็ไม่ควรก้าวล่วงเข้าไปพิจารณาความคิดและวินิจฉัยลงโทษเสียเอง และในการสุดท้ายผลบังคับของอำนาจคณะรัฐประหารควรมีลักษณะเฉพาะกาลในช่วงเวลาที่ยังมีให้มีพระบรมราชโองการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งไม่เป็นการตัดกั้นการที่องค์กรนิติบัญญัติตามรัฐธรรมนูญใหม่จะรับช่วงประกาศคณะรัฐประหารที่มีลักษณะเป็นบทกฎหมายเพื่อตราเป็นพระราชบัญญัติใช้บังคับต่อไปในเมื่อเห็นเป็นการสมควร

การใช้อำนาจรัฐประหารที่ได้เคยมีมาในช่วงเวลาที่เมืองไทยว่างรัฐธรรมนูญนั้น มีทั้งในด้านบริหาร ตุลาการ และนิติบัญญัติ โดยเฉพาะในช่วงเวลา 17 พฤศจิกายน 2514 ถึง 15 ธันวาคม 2515 นั้น มีประกาศคณะปฏิวัติรวมทั้งหมด 364 ฉบับ การใช้อำนาจในทางบริหารนั้นไม่น่าเป็นห่วงมากเท่ากับการใช้อำนาจทางตุลาการและอำนาจนิติบัญญัติ

การจับกุมและคุมขังบุคคลเพื่อหยุดยั้งการก่อความสงบนั้น เป็นมาตรการทางบริหารจะกระทำไปโดยชอบและมีเหตุผลสมควรหรือไม่นั้นเป็นคนละประเด็น แต่เมื่อก้าวล่วงทำการพิจารณาวินิจ-

ฉัยความผิดและสั่งลงโทษเสียเองด้วยนั้น เป็นการทำผิดปฎิญาสากลงว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 10 และข้อ 11 นอกจากนั้น ในเมื่อคณะรัฐประหารมิได้ใช้อำนาจยกเลิกศาลยุติธรรม ถ้าเห็นว่าคุณคนนั้นได้กระทำความผิด ก็ต้องดำเนินการฟ้องร้องต่อศาล การกระทำอันมิชอบเช่นนี้ ปรากฏตามคำสั่งหัวหน้าคณะปฏิวัติที่ 36/ 2515 ให้ลงโทษจำคุกนายอุทัย พิมพ์ใจชน มีกำหนดสิบปี กับพวกอีก 2 คน ๆ ละเจ็ดปี และบุคคลดังกล่าวต้องโทษจนถึง พ.ศ. 2517 เมื่อออกพระราชบัญญัติยกเลิกคำสั่งหัวหน้าคณะปฏิวัตินี้ดังกล่าว โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ว่าการที่บุคคลเหล่านี้ใช้สิทธิฟ้องร้องคณะรัฐประหารต่อศาลยุติธรรมจะถือว่าเป็นการกระทำผิดมิได้ การกระทำผิดของบุคคลทั้ง 3 จึงไม่เป็นความผิด สมควรตรากฎหมายให้ปล่อย

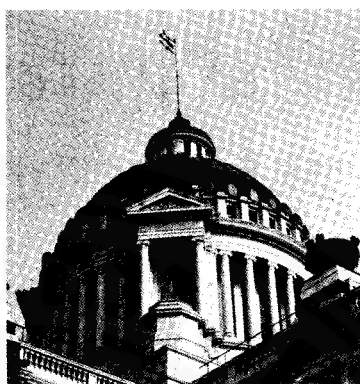
การใช้อำนาจคณะรัฐประหารทางนิติบัญญัติในรูปของประกาศหรือคำสั่งคณะปฏิวัติรัฐประหารนั้นมีเป็นอันมาก โดยหลักเหตุผลทางนิติศาสตร์ น่าที่จะได้ถือว่าประกาศ และคำสั่งเหล่านั้นมีสภาพบังคับเฉพาะกาล ในช่วงเวลาที่ยังมิได้มีพระบรมราชโองการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเท่านั้น มิใช่มีสภาพบังคับเป็นกฎหมายมีฐานะศักดิ์เท่าเทียมกับพระราชบัญญัติ

ที่ได้กล่าวมานั้นเป็นการโต้แย้งสถานภาพของประกาศและคำสั่งคณะปฏิวัติรัฐประหาร ซึ่งตั้งแต่ต้นมาจนถึงบัดนี้ได้รับการยอมรับนับถือให้มีฐานะศักดิ์เป็นกฎหมายเท่าเทียมพระราชบัญญัติโดยฝ่ายบริหารนั้น รัฐบาลและบรรดาส่วราชการที่เกี่ยวข้องรับสภาพบังคับและนำไปใช้บังคับประชาชนเช่นนั้น เมื่อมีข้อโต้แย้งเป็นคดีฟ้องร้องขึ้น ศาลยุติธรรมก็วินิจฉัยรับสภาพบังคับเช่นนั้น ดังปรากฏในคำพิพากษาฎีกาหลายเรื่อง รัฐสภาเองซึ่งเป็นองค์อำนาจแห่งรัฐอธิปไตยด้านนิติบัญญัติ ก็ให้ผลปฏิบัติแก่ประกาศและคำสั่งคณะปฏิวัติรัฐประหารมีฐานะศักดิ์เป็นกฎหมายเท่าเทียมกับพระราชบัญญัติ ดังที่ได้มีการตราพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพิ่มเติมประกาศคณะปฏิวัติฉบับต่าง ๆ

เพื่อความกระจ่างชัด ขอล่าวนั้นว่า การยอมรับสภาพบังคับของรัฐธรรมนูญซึ่งสืบเนื่องจากรัฐประหาร แต่ในขณะเดียวกันเห็น

ไม่ควรรับสภาพบังคับของประกาศและคำสั่งคณะปฏิวัติ รัฐประหารเป็นกฎหมายตลอดไปในฐานะเท่าเทียมพระราชบัญญัตินั้น มิใช่เป็นข้อคิดที่ขัดแย้งกันแต่อย่างใดทั้งในทางทฤษฎีและในหลักเหตุผล เพราะสองเรื่องนี้ต่างกัน กล่าวโดยสรุปความข้างต้นคือ คณะรัฐประหารย่อมมีอำนาจตรารัฐธรรมนูญใหม่แทนรัฐธรรมนูญที่ยกเลิกไป เนื่องจากการอันจำเป็นที่ต้องทำต่อไปเพื่อให้การทำรัฐประหารสำเร็จผลตามความมุ่งหมาย อีกทั้งได้ตราเป็นกฎหมายโดยมีพระบรมราชโองการอันเป็นนิติประเพณี แต่การใช้อำนาจออกกฎหมายเสียเองในเรื่องต่าง ๆ อันไม่จำเป็นแก่การให้บ้านเมืองกลับคืนสู่สภาพปกติ ก่อนประกาศใช้รัฐธรรมนูญและจัดตั้งรัฐบาลใหม่นั้น เป็นการฉวยโอกาสใช้อำนาจเผด็จการ จึงเป็นการอันไม่ชอบธรรม การยอมรับให้ประกาศหรือคำสั่งคณะปฏิวัติรัฐประหารมีผลเป็นกฎหมายตลอดไปจึงมีผลช่วยส่งเสริมความไม่ชอบธรรม และไม่เกื้อกูลระบอบประชาธิปไตย

เมื่อน้อมเกล้าฯ รำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานพระราชอำนาจรัฐประชาธิปไตยให้แก่ราษฎรในแผ่นดินเพื่อปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย และพระราชวิริยอุตสาหะและเสียสละพระองค์เองที่ได้ทรงต่อสู้ทักท้วงตอบโต้ดำเนินคดีอย่างแข็งกร้าวหาญหาญในกรณีต่าง ๆ ที่คณะราษฎรได้กระทำการขัดหลักประชาธิปไตย รวมทั้งกรณีที่รัฐบาลออกกฎหมายลงโทษผู้ต้องหาคดีการเมืองโดยไม่ให้ออกาสต่อสู้คดีในศาล ดังที่ปรากฏในพระราชบันทึกหลายฉบับถึงรัฐบาลคณะราษฎร และในพระราชหัตถเลขาสดพระราชสมบัติ เหล่านี้ทำให้ผู้เขียนนึกไปถึงว่า หากพระองค์ยังทรงเจริญพระชนมายุอยู่จนถึงบัดนี้ ก็คงจะโถมหนักอย่างยิ่ง ที่ปรากฏว่ารอยด่างการใช้รัฐประชาธิปไตยในระบอบรัฐธรรมนูญซึ่งเริ่มมีมาแต่แรกนั้น แทนที่จะลบเลือนหายไป กลับดำงำซ้ำเติมในกาลสืบต่อมา แม้กระทั่งกรณีแผ่นดินว่างรัฐธรรมนูญและใช้อำนาจรัฐประหารเผด็จการก็ยังได้บังเกิดขึ้นจนถึงรูปแบบของกฎหมายที่ใช้บังคับราษฎรที่เกิดวิปริตมีประกาศและคำสั่งคณะปฏิวัติรัฐประหารใช้บังคับควบคุมข้างเคียงไปกับพระราชบัญญัติที่มีพระบรม

ราชโองการให้ตราขึ้นเป็นกฎหมายโดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

ความเพ้อฝันทำให้นึกไปถึงอีกว่า พระบรมรูปของพระองค์ที่หน้ารัฐสภาอาจช่วยดลบันดาลใจสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ซึ่งพระองค์เคยทรงมีพระราชหฤทัยหมายมั่นให้เป็นผู้นำนั่งประชุมปรึกษาหารือในการใช้รัฐธรรมนูญโดยแทนราษฎรนั้น ช่วยกันแก้สื่อนร่อยต่างด่าซึ่งอาจทำได้โดยตราพระราชบัญญัติเปลี่ยนชื่อประกาศและคำสั่งคณะปฏิวัติรัฐประหารเป็นพระราชบัญญัติเสียให้หมด ซึ่งทำได้สะดวกง่าย และเร็ว แต่เป็นการไม่ยืนยันยึดหลักการเช่นที่ควรจะทำคือการตราพระราชบัญญัติยกเลิกประกาศและคำสั่งคณะปฏิวัติรัฐประหารเสียทั้งหมด โดยพิจารณาชำระสะสางเนื้อหาสาระแล้วตราเป็นพระราชบัญญัติใช้บังคับ ฐานานุศักดิ์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ฯลฯ และแบบพิธีในการตรากฎหมายแต่ละชั้น ก็จะกลับคืนสู่สุนทรียภาพเช่นเดิม ในกาลข้างหน้าหากจะมีประกาศหรือคำสั่งคณะปฏิวัติรัฐประหารลักษณะเดียวกันเกิดขึ้นใหม่อีกในทันทีที่มีรัฐสภาเกิดขึ้น ก็ตราพระราชบัญญัติยกเลิกประกาศหรือคำสั่งเหล่านั้นเสีย ถ้ารัฐสภาถือปฏิบัติเช่นนี้ตลอดไป ก็จะก่อให้เกิดแบบแผนถูกต้องตามหลักกว่าประกาศหรือคำสั่งคณะปฏิวัติรัฐประหาร มีผลบังคับเฉพาะกาลในระหว่างที่ยังมิได้มีพระบรมราชโองการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งมีนัยสำคัญในทางการเมืองและการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้สถิตสถาพรในบ้านเมืองของเรา

